

*Оксана Басса***У ЗВУКАХ МУЗИКИ ЖИВЕ ЇЇ ДУША...****(до ювілею Л. М. Ніколаєвої)**

У квітні святкує свій ювілей відомий науковець, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри концертмейстерства ЛНМА імені М. В. Лисенка, педагог, піаніст-концертмейстер Лідія Михайлівна Ніколаєва. Інтелегентність, доброзичливість, обізнаність у всіх сферах мистецтвознавчої науки, надзвичайна вимогливість у професійній сфері, толерантність і терпимість у стосунках до оточуючих, колег і студентів характеризують її особисте кредо, а філософсько-позитивне ставлення до перипетій долі, тонка іронія стосовно колізій життя подивляють і захоплюють!

Лідія Ніколаєва після концерту в м. Сянок, Польща, 1992 р.

Морально-естетичні принципи добра, справедливості, чесності, наполегливості до праці, доброго ставлення до людей, до природи були закладені батьками Лідії Михайлівни. Батько, Михайло Іванович Максимчук, який народився в селі Павлочка Дзержинського району Житомирської області, був для маленької Лідочки еталоном чесності, добра і моральних чеснот. Він прищепив своїм донькам любов до прекрасного, до літератури та до музики. Вихований в інтелегентній родині (його батько був відомим юристом непересічної ерудиції та енциклопедичної обізнаності), Михайло формував сильний характер і моральні засади людяності Ліді.

Після військового училища в Одесі тато воював на фронтах Великої Вітчизняної війни, після закінчення якої вступив у фінансово-економічне училище у Львові. Тут він познайомився зі своєю дружиною Лідією Миколаївною Шиповською, яка навчалась у цьому ж закладі. Майбутня дружина Лідія жила в Сталінграді разом зі своєю матір'ю, допоки їхній будинок не розбомбили і вони залишилися на вулиці ні з чим – без речей і документів... Згодом переїхала до Львова до рідної сестри і зустріла тут свою долю. У цьому славетному історичному місті народилася і Лідія Михайлівна.

Молодого спеціаліста (тата Лідії Михайлівни) разом із сім'єю скерували в м. Березне Рівненської області, яке звідусіль оточувала надзвичайна природа поліського краю. Тут вони проживали, поки Ліді не виповнилося чотири роки.

Загартована суворими умовами проживання в хаті на краю села, куди в сніжні зими навідувалися навіть вовки, а двері відчинялися досередини (щоб їх можна було легко відімкнути, коли засипає снігом), а воду потрібно було тягнути з криниці, маленька Лілічка (як її називали батьки) за допомогою тата вчилася розуміти і не боятися світу тварин, бережно відноситися до рослин, розбиратися у розмаїтті грибного світу.

Після закінчення татового навчання у Фінансовій академії у Ленінграді (зараз Петербург, Росія) сім'я переїхала до Житомира. Тут, у культурно-мистецькому місті з багатолітньою історією і традиціями, місті з чудесною природою навколишніх лісів та мальовничою річкою Тетерів зі скелястими берегами, місті, де народилися Б. Лятошинський, С. Ріхтер та С. Корольов, де працювали і творили М. Скорумський, В. Косенко, В. Задерацький та багато інших митців та науковців, у маленькому будиночку на вулиці Театральній, в якому жили сім'ї українців, росіян, поляків та євреїв, пройшли дитячі та юнацькі роки Лідії Михайлівни. Вона навчалася у середній школі № 25 і з великою теплотою та вдячністю згадує своїх педагогів, зокрема вчительку української мови та літератури Лесю Степанівну, викладача математики Розалію Євсєєвну. Паралельно Лідія Михайлівна навчалася в музичній школі в прекрасної людини і музиканта – представниці ленінградської фортепіанної школи Іванової Зінаїди Антонівни.

Пріоритетними в сімейному вихованні родини Максимчуків були не матеріальні блага, а духовні, моральні цінності, християнські еталони чесності, працелюбства та ретельне ставлення до своїх обов'язків, праці, ґрунтового відношення до навчання. В сім'ї панувала духовна аура, атмосфера доброзичливого ставлення один до одного, партнерства та взаємоповаги. Змушена працювати і понаднормово вдома (займала посаду бухгалтера на підприємстві) мама, як і кожна жінка, ще й була завантажена побутовими та хатніми справами, тому найбільше уваги щодо розвитку особистості дитини та перевірки домашніх завдань приділяв тато, який мав непересічний педагогічний талант. Він володів неабияким вмінням навчати, не піднімаючи голосу, а лише пронизуючи поглядом (його обожнювали і підлеглі, бо займаючи керівну посаду, він ставився до них, як до рівних за статусом, і поважав кожную особистість). Тато навчив Ліду плавати, заохочував і підтримував у заняттях спортом (вона займалася у спортивній секції з баскетболу, граючи в шкільній команді, отримала юнацький розряд з настільного тенісу, також захоплювалась фехтуванням).

Тато виплекав в Ліді особливу і трепетну любов до книги та музики. Він обожнював «Кайдашеву сім'ю» І. Нечуй-Левицького, російських класиків – О. Пушкіна та М. Лермонтова. В їхньому домі була велика бібліотека, яку тато постійно поповнював, щойно з'являлися нові видання, ревно слідкував за новинками, які з'являлися в книгарнях. Він зумів придбати збірку поезії тоді ще забороненого Олександра Олеся, купував нові видання Лесі Українки, захоплювався Ліною Костенко. Збірки улюблених українських поетів не випускав з рук!

Пам'ятним дарунком для Ліди та символічною сімейною Біблією став для їхньої родини ілюстрований Кобзар Тараса Шевченка (Київ: Держвидав, 1950) з дарчим написом: «Нашей доченьке Лидочке от отца и матери в день ее рождения, 23 апреля 1951». І хоча в родині було декілька видань Кобзаря і повне зібрання творів Т. Шевченка, саме цей Кобзар, подарований в дитинстві, став особливим.

Вдома завжди звучала музика: і у виконанні батьків, і у фондових записах радянських грамплатівок. Тато володів гучним голосом басом-профундо і мав колоритну зовнішність: високий, з густими чорними бровами та промовистим поглядом смарагдово-зелених очей, ніколи не грізних, а навпаки – надзвичайно добрих і ніжних. Мама була мініатюрною блондинкою з сіро-голубими очима і високим лірико-колоратурним сопрано (її голос нагадував маленький Ліді тембр популярної на той час оперної співачки та кіноактриси литовсько-естонського походження Милиці Кор'юс) і завжди при домашній роботі співала «Гуцулку Ксеню», «Над поточком прала» (як відгомін студентського львівського мистецького середовища), музику з кінофільмів та оперет. Бабця любила співати пісню про Стеньку Разіна, і яскравим дитячим враженням і неабияким душевним пережиттям для малої Ліди було слухати і осмислювати трагічну долю Княжни.

В домі завжди звучав патефон – єдиний трофей, який тато привіз з війни. Відгомін раритетних записів великої колекції платівок із записами оперет І. Кальмана, пісень Л. ван Бетовена (зокрема «Сурок», «Шотландська застольна»), записи Бориса Гмирі супроводжують Лідію Михайлівну впродовж цілого життя.

Батьки плекали в доньці любов до високого мистецтва і при будь-якій нагоді намагалися відвідати оперний театр. Світлим спогадом дитинства був похід до Київського театру опери та балету на «Лебедине озеро» П. І. Чайковського.

В родині послуговувались російською і українською, мама була росіянкою, але з родини українських переселенців, розмовляла російською, а тато – українською, проте двомовність не перешкоджала батькам розуміти важливість вивчення української мови. Лідія Михайлівна, згадуючи шкільні роки, розповідає про випадки відмов дітьми від вивчення української і про свідому позицію тата, його особливий промовистий погляд, коли він розмовляв з нею про важливість навчання саме українською.

Тато, Михайло Іванович, мріяв, щоб донька вступала на філологію до університету, оскільки бажав доньці ґрунтовної класичної освіти і бачив її схильності до мов. Проте музикальність, добра піаністична база та теоретична обізнаність дозволили Лідії Михайлівні вступити до Житомирського музичного училища імені В. С. Косенка – закладу з багаторічною історією і видатними випускниками – З. Гайдай, О. Білашем, О. Микитенко та ін.

Непересічним педагогом зі спеціальності була Ірма Георгіївна Хубіарова, учениця Ольги Жукової (вчилася у В. Софроніцького), прекрасна піаністка, яка активно виступала у сольних клавірабендах. Чудовий викладач, вона прививала своїм студентам любов до високого мистецтва, розвивала їхній мистецький світогляд, рекомендуючи літературу для читання та записи для слухання. Відчуваючи особисті нахили кожного учня, вона підбирала індивідуальні програми, зокрема Лідії Михайлівні рекомендувала поглиблене вивчення поліфонічних творів. Сама педагог на уроках яскраво інтерпретувала студентам кожен вибраний твір.

З нагоди ювілею видатного педагога І. Г. Хубіарової у квітні 1996 році було проведено своєрідний фестиваль – цикл концертів її вихованців та їхніх учнів. На

одному з концертів виступала і представниця фортепіанної школи Хубіарової – учениця Лідія Ніколаєва в дуеті з Ларисою Даренською.

Педагогом з концертмейстерського класу, що плекала юних концертмейстерів і закладала основи їхнього професіоналізму, була Зінаїда Йосипівна Кольчинська, а вокалісткою-ілюстратором – Ніна Охатріна (меццо-сопрано).

Викладач музичної літератури та аналізу музичних форм Діна Йосипівна Бараш виплекала Лідії Ніколаєвій любов до науки, заклала ґрунтовну теоретичну базу і агітувала її до вступу на теоретичний відділ Київської консерваторії. Зі столичного вишу приїжджали славетні педагоги зі своїми студентами та агітували вступати до них. Часто відвідувала училище Т. Кравченко (видатна російська піаністка, працювала в Україні в 1967–1979 роках), О. Александров (завідувач кафедри спеціального фортепіано Київської консерваторії у 1951–1978 роках), Л. Вайнтрауб (видатний український піаніст та винахідник).

Атмосфера мистецького середовища Житомира, в якому підтримувався високий рівень виконавської майстерності, сприяла становленню юних музикантів: на сцені обласної філармонії виступали провідні музиканти того часу. Лідії пощастило слухати виступ С. Ріхтера у Музично-драматичному театрі. Невелика відстань до столиці сприяла і частим візитам до неї. Лідія Михайлівна згадує поїздки на концерт М. Ростроповича (виконував віолончельний концерт А. Дворжака) та В. Третьякова (концерт для скрипки П. Чайковського).

У Львівській консерваторії (спочатку на заочному відділі, що дало можливість цей перший рік працювати концертмейстером класу скрипки у Георгія Миколайовича Хубіарова в Житомирському училищі) Лідії Михайлівні надзвичайно поталанило з викладачами, завдяки яким вона органічно ввійшла в галицьку культуру. Навчаючись у доньки одного з яскравих представників Празької школи М. Ф. Колесси – Ксенії Миколаївни Гелитович – та активно інтерпретуючи його твори, Лідія Михайлівна була однією з перших науковців, які досліджували фортепіанну творчість композитора. Спілкування із славетною родиною вплинуло і на вибір теми (Фортепіанна творчість М. Ф. Колесси), з якою вона вступала до аспірантури ІМФЕ імені М. Т. Рильського.

Яскравою, непересічною особистістю була педагог з концертмейстерського класу Тетяна Ярославівна Лагола-Баб'як (1930–2021) – славетний концертмейстер П. Кармалюка, В. Ігнатенка, О. Врабеля, Л. Божко, О. Дарчука, М. Байко та тріо сестер Байко, першовиконавець камерно-вокальних та камеро-інструментальних творів багатьох львівських композиторів (зокрема С. Людкевича, Є. Козака, А. Кос-Анатольського та ін.), що прищеплювала своїм вихованцям любов до українського солоспіву.

Викладачем з камерного ансамблю була Лідія Іванівна Цьокан-Савицька (1930–1994). Пріоритетною ділянкою її наукової, творчо-виконавської діяльності було пропагування камерно-інструментальної творчості Р. Сімовича, С. Людкевича, Н. Нижанківського, В. Флиса, Й. Кофлера та інших.

Теоретичні дисципліни викладали світила української музикознавчої науки – С. Павлишин (історія музики), А. Нікодемович (поліфонія), Я. Якуб'як (поліфонія), Т. Коноварт (історія музики). Дуже вплинула на зацікавлення науковою сферою участь Лідії Михайлівни в Студентському Науковому товаристві, яке очолювала

Н. Б. Кашкадамова, яка своїм прикладом надихала здібних студентів шукати індивідуальних шляхів у науці.

Крім активної наукової діяльності, щоденної роботи над складними програмами зі спеціальності (випускна програма, зокрема, складалася з Пасакалії, скерцо та фуги М. Колесси та I частини Концерту № 4 С. Рахманінова і готувалася впродовж одного семестру під керівництвом К. Донченка, а завершувалася вже під керівництвом К. М. Гелитович), Лідія Михайлівна була задіяна в Клубі творчої молоді.

Це об'єднання, куди входили літератори, художники, музиканти та театральні актори, які натхненно спілкувалися, обмінювалися творчими ідеями та налагоджували дружні стосунки (зокрема тут зародилося тісне і щире приятелювання з родиною Кушплерів, яке триває і до сьогодні). Також мистецька молодь провадила інтенсивну просвітницьку роботу, організовували творчі поїздки та концерти, не тільки у Львові, а й, зокрема, до Бресту, влаштовували творчі зустрічі, пропагували щойно написані музичні твори. Тут вперше прозвучали фортепіанні твори В. Івасюка.

Після закінчення ЛДК імені М. В. Лисенка у 1975 році (зараз ЛНМА імені М. В. Лисенка) Лідія Ніколаєва навчалась заочно (1978–1982) в аспірантурі при відділі музикознавства ІМФЕ імені М. Т. Рильського і захистила дисертацію «Образно-стильовий вплив фольклору на жанр сонати в українській фортепіанній музиці» (1983) під керівництвом І. Ф. Ляшенка (рецензент М. П. Загайкевич). В цей період на відділі працювало сузір'я українських музикознавців: М. П. Загайкевич, Т. П. Булат, Б. М. Фільц, А. К. Терещенко, А. І. Муха, Л. О. Пархоменко, а відділ очолював корифей українського музикознавства М. М. Гордійчук. Лідія Михайлівна з великим пієтетом і захопленням згадує творчо-наукову атмосферу на відділі, численні конференції, до яких вона готувалась, виступи та наукові дебати.

Коло наукових зацікавлень Лідії Михайлівни надзвичайно широке. Вона продовжувала розвивати улюблену тему фортепіанної сонати, розробляла нову термінологію камерно-вокального жанру, публікувала дослідження, мистецтвознавчі розвідки, підготувала та подала ряд статей до редакції Української музичної енциклопедії, наукових збірників, друкувалась у науково-популярних часописах та газетах¹, виступала на всеукраїнських і міжнародних конференціях, розробляла методичні програми та курси², керувала магістерськими роботами³.

¹ Опублікувала понад 70 статей у обласній пресі (газети «Молода Галичина», «Високий замок», «Вільна Україна», «Поступ», часопис «Просвіта»), центральній та зарубіжній періодиці («Культура і життя», «News from Ukraine», «Советский музыкант»).

² У 2000 р. Л. Ніколаєва розробила курс «Основи науково-дослідницької роботи» для студентів виконавських спеціальностей вищих навчальних музичних закладів, опублікувавши монографію по темі; склала навчальні програми з курсів загального та спеціалізованого фортепіано для студентів різних факультетів, з концертмейстерства для середніх спеціальних музичних шкіл. Неодноразово була рецензентом та науковим редактором методичних рекомендацій, програм, навчальних посібників, хрестоматій викладачів ЛНМА імені М. В. Лисенка, НМАУ імені П. І. Чайковського, Донецької ДК імені С. Прокоф'єва та ін.

³ Керувала понад 20 магістерськими дослідженнями. Серед її студентів – О. Гоблик, М. Конох, У. Попович, Н. Ведринська, Н. Коломієць, Л. Нікітчук, А. Кравченко, О. Гав'юк, К. Бахретдінова, О. Коструба, С. Шаміна та інші.

Своє серйозне ставлення до науки Лідія Михайлівна передала своїм підопічним дисертантам: автору цих рядків, Н. Харандюк, О. Гоблик, які блискуче захистили дисертації та успішно працюють на мистецтвознавчій ниві.

Олександра Гоблик (кандидат мистецтвознавства, викладач музичної школи «Il Podio» у м. Ночето (Італія) з особливою теплотою згадує навчання в Лідії Михайлівни і те враження, яке справляла на неї її особистість. «З шармом одягнена жінка, завжди з зачіскою та манікюром, що розмовляє поставленим голосом. Лідії Михайлівни притаманна висока вимогливість до себе та до учнів, повна віддача сил під час уроку та, найголовніше, велика любов до своєї професії. Ще одна річ, яка мені запам'яталась та згодом стала моєю звичкою та професійною нормою: це інтелектуальний, теоретичний підхід до вивчення музичних творів. Професор Ніколаєва, займаючись зі студентами, працювала не лише над музикою та технікою гри. До вивчення твору обов'язково додавався і вагомий музикознавчий аспект. Лідія Михайлівна стимулювала й вимагала самостійної роботи студентів у цьому напрямку, підтримувала у них інтерес до теоретичних праць та аналізів, а до своїх класних концертів завжди готувала вступну мовну частину, в якій розкривала концепцію програми. Завдяки великій силі її духу, науковим ідеям, працелюбності та віри, незважаючи на важку хворобу, відбулося написання і захист моєї дисертації. Весь матеріал я читала вголос, виправлення тексту відбувалось за багаторазовими повтореннями, перерхитуваннями, не зважаючи на будь-який фізичний стан. Коли я приходила до Лідії Михайлівни додому, вона показувала мені аркуші паперу, на яких у безсонні ночі записувала свої ідеї, посилання, доповнення.

При зустрічі з Лідією Михайлівною, як з дорогим педагогом мого серця, вона ніколи не згадує про свій фізичний стан, а навпаки – розповідає цікаві та веселі життєві історії, професійні „новинки”, надихаючи та захоплюючи мене своїм оптимізмом і життєрадісністю».

Концертмейстер вокальної кафедри ЛНМА, кандидат мистецтвознавства Н. Харандюк-Мицяк з великою пошаною пише про свого педагога: «Постать Лідії Ніколаєвої в українській музичній культурі заслуговує особливої уваги. Її діяльність можна назвати багатовекторною, адже вона проявила себе і як чудовий музикант-виконавець, який володіє широким репертуаром, і як педагог, і як авторитетний науковець.

Лідія Ніколаєва – концертмейстер – це тонкий ансамбліст, здатний підтримати, допомогти, передати різні нюанси ансамблевої взаємодії. Величезним багажем знань, здобутим нею не лише з наукових, літературних джерел, але й у процесі концертмейстерської діяльності у стінах Львівської філармонії, вона щиро ділиться, передає своїм вихованцям.

До речі, за порадою до улюбленого педагога колишні студенти звертаються і зараз, навіть успішно працюючи за кордоном. Щира любов учнів, які з вдячністю і теплотою згадують роки навчання, часто зумовлена не лише професійними якостями, але й особливою людяністю, чуйністю, вмінням підтримати в складних життєвих ситуаціях.

Педагогічна діяльність Лідії Михайлівни – це не лише тематичне різноманіття концертів (учнівських, студентських, аспірантських), багатовекторність її мислення

прочитується і в численних ідеях наукових досліджень, якими вона зуміла «запалити» своїх вихованців (магістрантів, аспірантів). «Здатність продукувати ідеї» – можна назвати характерною рисою її мислення.

Взаємозв'язок (взаємовплив) виконавської і педагогічної діяльності отримав проекцію в останніх наукових дослідженнях Л. Ніколаєвої. Це спостерігаємо в її висловлюваннях щодо взаємодії вокаліста та піаніста як учасників «вокально-фортепіанного *дуету*», діалогічного за своєю природою.

Свої ідеї щодо пошуків діалогу в мистецтві на різних рівнях і в камерно-вокальному жанрі зокрема, улюблений педагог передала і мені, що дало поштовх до написання кандидатської дисертації. Врешті можна сказати, що багатопланова особистість Лідії Ніколаєвої, „діалогічна налаштованість” її мислення проявилася в професійній діяльності музиканта, дослідника, педагога і в особистих комунікативних якостях, які певним чином є відображенням цих ідей».

Надійним тилом, підтримкою та життєвою опорою був для Лідії Михайлівни її чоловік – Анатолій Васильович – кардіолог (працював в інфарктному відділенні Львівської обласної лікарні № 8), з яким вона познайомилась на III курсі консерваторії. Його мама – Олександра Іванівна – висококваліфікований спеціаліст в педіатрії, стала для Лідії Михайлівни тактовною, чуйною другою матір'ю, хорошим другом і радником. Син Денис, закінчивши НУ «Львівська політехніка», захистив дисертацію у Франції, працює у місті Ренн, займається темою використання електромагнітних хвиль в медицині.

Концертмейстерський фах обрала і донька Лідії Михайлівни – Ірина (народилася у 1974 р.), навчалась у Т. О. Александрової у ЛССЗШ імені Соломії Крушельницької, у ВДМІ імені М. Лисенка (класи Н. В. Грамотєєвої, Я. С. Матюхи, Т. Г. Шуп'яної) та в асистентурі-стажуванні НМАУ імені П. І. Чайковського зі спеціальності «концертмейстерство» у Н. Протопопової), працювала концертмейстером в оперному театрі в Бадені, організувала Баденське тріо, з яким активно гастролювала; зараз працює на кафедрі хореографії в університеті у Відні. Слова великої любові адресуються мамі: «музикант, педагог, науковець з Великої Букви та геніальна Мама є для мене справжньою культовою особистістю та недосяжним ідеалом.

Людина величезної душі та доброти, закохана в життя, мистецтво та свою професію, є прикладом неймовірної сили духу, непохитного оптимізму, невтомної енергії та працездатності. Її відданість музиці, науці, сім'ї та учням є безперечною та абсолютною.

По-юнацьки допитлива, вона знаходиться у постійному режимі «генерування» нових ідей, візій та проєктів, невтомна у прагненні постійно розвиватися, вчитися новому, розширювати межі своїх досліджень та знань.

Не лише для нас з братом, а для кожного, без винятку, свого вихованця, протягом всієї своєї педагогічної діяльності, вона також є Мамою. «Студенти – мої діти», – промовляє мама, і вже є звичним, що вони зі своїми radoщами, успіхами, невдачами, злетами та падіннями стають членами нашої родини.

Мама настільки захоплена своєю професією, що, мабуть, не має вихованця, якому б не прищепила любов до фаху «концертмейстерство»!

Особливий азарт (за її словами) з'являється тоді, коли приходить наступний скептичний «іжачок», часто зі зневажливим та зверхнім ставленням до предмету.

Зараз ці вихованці – провідні концертмейстери, виконавці та педагоги у музично-навчальних закладах, театрах тощо, не тільки в Україні, а й у цілому світі. Всі вони не перестають «освідчуватися в коханні» своїй професії та своєму Вчителю.

Останні 10 років, що позначені тяжкою хворобою, не зломали її, а навпаки, ще більше підсилили бажання ділитися своїми знаннями, надихати, мотивувати та інспірувати студентів у гідній справі.

Для багатьох є загадкою, як і звідки беруться сили у цієї неймовірної жінки? «Це все моя студентотерапія», – сміється мама і біжить, як на свято, готуватися до нового уроку».

Любов до концертмейстерської діяльності Лідія Михайлівна пронесла крізь усе життя. Співпраця з вокалістами, інструменталістами розпочалася ще в ранній юності, на II курсі Музичного училища. У Будинку культури був створений ВІА (вокально-інструментальний ансамбль), і Лідія грала на електронно-клавішному інструменті, перший випуск і масове виробництво було здійснено на Житомирському заводі «Електровимірювач». Цей інструмент експонувався в Москві на виставці досягнень УРСР (Житомирщини), і саме Лідія Михайлівна демонструвала його можливості, виконуючи обробки народних пісень та найбільше – створену у 1965 році і дуже популярну на той час – пісню-романс В. Михайлюка «Черемшина» на слова М. Юрійчука.

Разом з ВІА Лідія об'їздила навколишні села, виступала по клубах, у Народних домах. З великим успіхом на багатьох сценах виконували підготований разом з учасниками ансамблю водевіль на 1 дію «Бувальщина» К. Г. Стеценка на слова А. Велисовського.

Закінчивши консерваторію, Лідія Михайлівна перебувала у пошуках роботи. Згадує, як завдяки щасливому збігу обставин, одного дня в консерваторії, в лаборантів, підійшов викладач диригентської кафедри С. Г. Амбарцумян і попросив знайти йому концертмейстера. Лідія Михайлівна з радістю згодилася працювати на кафедрі, проте, коли взяла додому ноти сі-мінорної меси Й. С. Баха, то почала гірко плакати. Як грати партитури? Як відтворити двома руками чотири рядки, а п'ять – у фузі? Здавалося, це архіскладне завдання буде не під силу недосвідченому концертмейстеру... Тому прийшло просте і раціональне соломонове рішення переписати всю партитуру на два рядки!

З великою теплою згадує Лідія Михайлівна роботу в класі педагога, диригента Сергія Амбарцумяна, який зробив величезний внесок у розвиток українського хорового співу, його пріоритети у виборі навчальної програми, зокрема, любов до «Реквієму» Дж. Верді.

Дев'ять років Лідія Михайлівна працювала на кафедрі хорового диригування в класах І. М. Небожинського, Л. Г. Бобер, О. І. Сотничук, на кафедрі оперно-симфонічного диригування в І. І. Паїна, І. С. Юзюка, в оперній студії у Ю. С. Балуха у товариській атмосфері з партнерами-концертмейстерами класу: у парі з подругою Раїсою Мотильовою, Тетяною Чопоровою, Мариною Фрайфельд.

Концертмейстерська діяльність Лідії Ніколаєвої налічує понад 200 концертів та концертних виступів. Вона співпрацювала з видатними співаками: із Заслуженою артисткою України Л. Дороніною, Заслуженим артистом Чувашії В. Макоїніковим, лауреатами міжнародних конкурсів Л. Даренською, Г. Хастян, Н. Козятинською,

Л. Кострубою; брала участь у міжнародних конкурсах вокалістів у Білорусі (Могильов, 1996) та Австрії (Відень, 2002).

У 2003 році у Львівській філармонії та музеї С. Крушельницької відбулися концерти солістки філармонії Лілії Коструби (сопрано) та Лідії Ніколаєвої «Верніться, сні мої прекрасні» з творів Остапа і Нестора Нижанківських та концертні програми до ювілею С. Людкевича (2004). А з 17 липня до 4 серпня 2006 р. до 150-річчя від дня народження І. Франка відбулися гастрольні тури – концерти містами Кам'янець-Подільським, Хмельницьким, Дніпропетровськом, Донецьком, Луцьком, Ковелем. У 2007 році камерно-вокальний дует виступав у концертах до дня народження Т. Шевченка та до 135-річчя С. Крушельницької, а у 2008-му вони виконали програму «Українські солоспіви композиторів діаспори» та концерт із творів Остапа та Нестора Нижанківських. У 2009 році відбулися концерти в Києві, зокрема в Музеї М. Булгакова – концерт вокальної лірики західноукраїнських композиторів; в музеї М. Лисенка – концерт «Родимий край в житті і співі Соломії», в Домі-музеї М. Заньковецької – концерт із творів з репертуару С. Крушельницької. У цьому ж році відбулися концертні виступи з Неонілою Козятинською (у Російському культурному центрі та у Львівській філармонії).

Зі співачкою (мецо-сопрано), артисткою Львівської філармонії Ларисою Даренською як партнером з камерно-вокального дуету та із ілюстратором у навчально-педагогічному процесі зі студентами пов'язувала багаторічна співпраця, спільні творчі поїздки, концерти, фондові записи на Львівському радіо.⁴ Їхній перший спільний концерт із творів камерної музики Ф. Шуберта відбувся в Будинку Актора 5 травня 1983 року (виконавці: Л. Даренська, О. Вашук, Т. Денисюк, Л. Ніколаєва). Саме музика стала основою їхньої багаторічної дружби.

Виступи дуету Даренська-Ніколаєва завжди отримували схвальні відгуки та рецензії в часописах та газетах. Їх запрошували вдячні поціновувачі музичного мистецтва не тільки в Україні, а й за кордоном, вони виступали на різноманітних музичних сценах та у військових частинах, записи їхніх виступів звучали по радіо та телебаченні.

Для прикладу, на початку квітня 1998 року в Червонограді відбулася концертна програма «Стежками Соломії» з нагоди виставки, присвяченої 125-річчю Соломії Крушельницької (з фондів музею співачки). Захоплена рецензія в місцевій газеті

⁴ НАЦІОНАЛЬНА РАДІОКОМПАНІЯ УКРАЇНИ

Довідка № 430 від 06 червня 2003 р.

У фондах Національної радіокомпанії України є та використовуються у мовленні такі записи творів у виконанні співачки Лариси Даренської та піаністки Лідії Ніколаєвої:

н/п № фонотечн. Хронометраж Автор, назва

1.	109471	5.28	М. Колесса. Три пісні села Ходовичі
2.	109472	2.50	О. Нижанківський. "О, не забудь", "Верніться, сні..."
3.	109473	1.40	Я. Лопатинський. Ах, скільки струн в душі дзвенить.
4.	109474	1.48	С. Людкевич. Одна пісня голосенька.
5.	109475	3.25	В. Барвінський. Вечором в хаті.
6.	109476	2.55	І. Соневицький. Страдальна мати.
7.	109477	2.30	І. Соневицький. Алелуя.
8.	109478	2.14	І. Соневицький. Під Твою милість.

Віце-президент Національної радіокомпанії України Л. А. Даценко

свідчить, що відбувся «багатий, піднесений вечір... з проникливо щирим, насиченим мецо-сопрано співачки і талановитим супроводом піаністки» (10.04.1998).

Часто концертували на Житомирщині, зокрема відбувся концерт в квітні 1995 року в Житомирській школі № 3, а через рік – сольний концерт Л. Даренської та Л. Ніколаєвої «Аве, Марія» у Житомирській філармонії. Вокалістка згадувала у рецензії, що розуміє, що одержуючи левову частку оплесків, насамперед завдячує цим своєму партнеру, вона зазначає, що «Сольний концерт – це співпраця співачки з концертмейстером. Я щаслива, що піаністка Лідія Ніколаєва – моя, так би мовити, група підтримки. Адже чудові квіти вокальної мелодії виростають саме на тому ґрунті, який створює музичний супровід [...] і значна частина успіху належить моїй скромній подрузі, пальці якої створюють вишукане мереживо шляхетних звуків» (Л. Даренська «Аве, Ірма». *Радянська Житомирщина*. 13.04.1996).

У 1990-х роках камерно-вокальний дует з великим успіхом гастролював містами Польщі (Новий Сонч, Брєнь, Донброва Тарновська, березень-травень 1992 р., 1994 р., Тарнув, 1995 р.).

Л. Ніколаєва підготувала з Л. Даренською 9 концертних програм, які з успіхом виконувалися у Львові, Києві. Зокрема, вже названі «Аве Марія», «Стежками Соломії», «Аспекти часу», «Лірика», «Російський романс», «Ноктюрн», «Завулки душі», в яких звучали часто поезії Л. Даренської і дотичні до віршів чи представленої назви концерту камерно-вокальні твори західноєвропейських, російських та українських композиторів.

У концертах-творчих звітах циклу «П'ять вечорів з Ларисою Даренською» (що відбулися у 1995–1996 роках), партнером і тонким інтерпретатором фортепіанної партії українських солоспівів у Четвертому концерті «Український солоспів» виступила Лідія Ніколаєва⁵. У заключному, п'ятому концерті «Вокальна палітра» разом із Л. Даренською виконали арії з опер⁶.

⁵ «УКРАЇНСЬКИЙ СОЛОСПІВ»

С. Людкевич, сл. У. Кравченко. Одна пісня голосенька.

С. Людкевич, сл. І. Франка. Восени.

С. Людкевич, сл. П. Грабовського. Морська баркарола.

С. Людкевич. Співаночки.

М. Колесса. Три пісні села Ходовичі: Калина; Ой по-під гай зелененький; З'їздив я коника.

В. Барвінський, сл. Б. Лепкого. Вечором в хаті.

О. Нижанківський, сл. В. Масляка. О, не забудь!

О. Нижанківський, сл. О. Бобикевича. Верніться, сни мої.

Я. Лопатинський, сл. О. Олеся. Ах, скільки струн!

М. Лисенко, сл. Т. Шевченка. Чого мені тяжко.

К. Стеценко, сл. Лесі Українки. Дивлюсь я на ясні зорі.

Я. Степовий, сл. М. Вороного. Рубіни.

Б. Лятошинський. Мала мати одну дочку.

П. Гайдамака, сл. В. Сосюри. Скажи мені.

П. Гайдамака, сл. В. Сосюри. Мріє моя, мріє!

⁶ Г. Ф. Гендель. Dignare.

П. Чайковський. Арія Іоанни з опери «Орлеанська діва».

П. Чайковський. Арія Ольги з опери «Євгеній Онегін».

М. Римський-Корсаков. Сцена Любаші з опери «Царева наречена».

Дж. Верді. Сцена Ульріки з опери «Бал-маскарад».

Лариса Даренська з вдячністю за роки творчої співпраці присвятила Л. М. Ніколасів такі поетичні рядки:

«Музика»

Шикуються звуки у наспів примхливий,
Мелодія лине, заповнює зал,
Акордів натхнених зривається злива,
Емоцій бурхливих здійснюється шквал...
Це музика! Серце у ритмі пульсує.
Це музика – голос, мов флейта, дзвенить!
Це музика! Хай увесь світ розкошує:
Чарівна, солодка, вибаглива мить!

Останній концерт Лідії Михайлівни як концертмейстера відбувся в Києві в серпні 2010 року з Оксаною Кровицькою. Арії, західноєвропейські та українські романси і обробки народних пісень були основою сольного концерту солістки Нью-Йорк-сіті опера і талановитої, харизматичної концертмейстерки Лідії Михайлівни Ніколасів.

Педагогічну діяльність Лідія Михайлівна розпочала досить рано, вона зазначає, що вже в 10 років випробовувала свою майстерність на молодшій сестричці Марині, навчаючи її і виховуючи власним прикладом (сестра та племінники – медики, живуть у Києві). Навчаючись на II курсі консерваторії, вона працювала викладачем фортепіано та концертмейстером в Пустомитівській музичній школі, а пізніше – у філіалі школи в Оброшино.

Лідія Михайлівна часто повторює, що вона є щасливою людиною, і що їй надзвичайно таланило на прекрасних педагогів, творчих партнерів, хороших керівників. Зокрема, вона вдячна долі за пропозицію З. Дашака (тодішнього ректора ЛДК) працювати викладачем на кафедрі концертмейстерства (з 1982).

Великий вплив на формування педагогічних навичок та шліфування концертмейстерської майстерності Лідії Михайлівни мала особистість видатної української концертмейстерки і педагога, Заслуженої артистки України Я. С. Матюхи, з якою радо спілкувалась і консультувалась.

Паралельно Лідія Михайлівна з 1988 до 1993 року провадила кафедру загального і спеціалізованого фортепіано у Львівській ССМШ імені Соломії Крушельницької, а в 1994–2010 роках викладала і очолювала відділ концертмейстерства. Один з її яскравих і талановитих учнів Дмитро Онищенко у 2000 році став лауреатом Міжнародного конкурсу у Ворзелі «Мистецтво XXI століття» в номінації «концертмейстерство».

Лідія Михайлівна з великою любов'ю ставиться до навчальної роботи, своєю захопленістю заохочуючи студентів. Її педагогічним кредо є крилатий вислів: «студент – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібно запалити!».

Клас Лідії Михайлівни закінчило понад 100 випускників, які реалізують свою професійну концертмейстерську майстерність на різноманітних сценах музичних закладів та театральних помостів, виборюють горде звання кращого концертмейстера на всеукраїнських і міжнародних конкурсах. Успішно працюють в Україні педагогами і концертмейстерами її колишні вихованці М. Гумецька, І. Соланський, А. Іванюшенко, Н. Харандюк, Н. Якимів, О. Бондарець, О. Маркевич. Т. Савків;

в Італії – О. Гоблик, в Іспанії – У. Попович, О. Шиманська, А. Брездень, в Німеччині – О. Ткаченко, Г. Грицак, у Швейції – О. Янкевич, в Америці – О. Гав'юк, в Австрії – М. Паньків, в Росії – М. Бабич та багато інших.

Піаніст, композитор, педагог, кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри історії та теорії музики Інституту сучасного мистецтва у Москві, Микола Бабич, згадуючи роки навчання у Лідії Михайлівни, дякує їй за вміння вірити і розуміти:

«Писати для Лідії Михайлівни дуже легко: не потрібно лестити, ні прикрашати, ні придумувати. Головне, нічого б не забути!

Вона повірила в мене! Вона відчула мене, і це було безцінним авансом!

Так сталося, що у важкий час розпаду СРСР, я був змушений часто їздити в Росію і пропускати уроки. Викладачі ставилися до моєї відсутності спокійно і з розумінням, тільки не Лідія Михайлівна!

Вона стала єдиним педагогом консерваторії, яка надсилала мені листи, паперові, справжні листи «від руки», які я досі зберігаю. У них обговорювалися програма на поточний семестр, давалися методичні вказівки, пояснювалися підходи до виконання творів. Завдяки цим безцінним посланням я відчував безперервність робочого процесу, вони стали для мене суттєвим стимулом до продовження навчання.

На той час я був досить безалаберним студентом, що, по молодості, трапляється досить часто, тому, іноді, були не дуже приємні для мене моменти. Одного разу, відчуючи провину, я вирішив «підлизатися» та й купив букет тюльпанів. Попередньо зателефонувавши, і почувши у відповідь крижаний голос ЛМ, я точно розрахував, що квіти для жінки – це прощення усіх гріхів! Однак я прорахувався... Лідія Михайлівна зустріла мене на порозі, увійти не запропонувала, квіти не прийняла. «Зрозуміти можу, виправдати – ні», – сказала і зачинила двері!

Я вдячний вам за це, дорога Лідіє Михайлівно! Цей жорсткий вчинок, педагогічно точний урок навчив мене багато чого. Мені стало зрозуміло, що людина вимірюється тільки своїми вчинками!

Лідія Михайлівна, я вдячний вам за те, що ви були для мене і є зараз для своїх студентів генератором ідей. На жаль, на сьогоднішній день не всі гарні ідеї здійснилися. Однак у нас є час, і концерт з творів М. Метнера, якого Ви для мене відкрили, обов'язково відбудеться! Це моя обіцянка дорогому Вчителю».

Зі словами глибокої вдячності згадує уроки в Лідії Михайлівни лауреат Міжнародних конкурсів Аліна Шевченко, яка навчається в Освітній програмі для молодих талантів «Akademia Oregowa» у Варшаві, Польща: «Протягом всього життєвого шляху музикант зустрічає десятки педагогів. Думаю, що у кожного в пам'яті залишаються не тільки ті викладачі, з якими вони провели найбільшу кількість годин або років, а саме ті, хто на них найбільше вплинув та зумів передати найголовніше – любов до своєї справи та непереборну жагу творити у цій сфері.

І саме таким педагогом є для мене Л. М. Ніколаєва. Вона повністю змінила мое уявлення про професію концертмейстера, передавши свою любов, пристрась і захоплення улюбленим фахом!

Ці домашні затишні вечори, коли ми після занять за роялем, разом сиділи за кавою зі смаколикami, слухаючи раритетні записи видатних співаків та із захопленням обговорювали почуте, я згадую з великою приємністю і душевною теплотою.

Лідія Михайлівна – це справжній скарб для музики та музикантів! Хочеться безмежно подякувати їй за любов до Мистецтва, за вміння передати свої безцінні знання студентам і побажати залишатись такою ж щирою та чесною в музиці та в житті!».

Випускниця Лідії Михайлівни Ольга Коваль, концертмейстер хорового і оперно-симфонічного диригування ЛНМА, вважає, що її педагог є прикладом для неї у всіх сферах життя, у виконавстві, у роботі, у музиці: «Зізнаюсь чесно, за 19 років я вперше побачила таку самопожертву і відданість роботі та захоплююсь цим досі. Тепер розумію значення слова „робота лікує” і вірю в магічну силу мистецтва!

Вступила до консерваторії з амбіціями і в очікуванні захоплення від майбутнього навчання! Я любила дисципліну концертмейстерського класу, вбачаючи в ній магічний процес єднання слова, голосу і фортепіано. В академії синтез трьох складових відкрився у творчих втіленнях, у співпраці з одухотвореними особистостями.

Звісно, для мене справжнім натхненням став мій педагог. Незважаючи на те, що в силу обставин Лідія Михайлівна не завжди могла все продемонструвати на інструменті, проте її слово завжди попадало в ціль і ставало ключем для розгадки, здавалося б, на перший погляд, непереможних завдань. Професіонал у всіх сенсах слова, вона декламувала кожне слово будь-якого романсу Рахманінова, Шуберта чи арії Генделя!

Мабуть, щоб досягнути такого рівня викладання, потрібно цілком присвятити себе мистецтву, з любов'ю до нього і з повагою до оточуючих, терпеливістю та уважністю до кожного студента! Вона надавала кожному можливість самореалізації власних знахідок, пошуку власного «я» у мистецькому процесі. Кожна зустріч із Лідією Михайлівною на уроці чи в спілкуванні надихала мене на саморозвиток і вдосконалення та прагнення вищих цілей! Звісно, були суперечки, і сльози, і радість, і сором, що не зробилося, забулося, не прочиталося, не прослухалося... Але Ви надихали і відкривали незвідане для нас!»

Часто захоплені уроки Лідії Михайлівни перетворювали уявлення студентів про концертмейстерство і спонукали змінити погляд на цей фах. Так, зокрема, сталося у талановитій і харизматичній колишній студентки Анни Іванюшенко, провідного концертмейстера кафедри струнно-смічкових інструментів ЛНМА, клавесиністки, керівника оркестру барокової капели, старшого викладача кафедри спеціального фортепіано. «До зустрічі з Лідією Михайлівною я ставилась до концертмейстерства із погордою. Коли тобі дев'ятнадцять і нарешті омріяний вступ до консерваторії, і бажання займатись цілими днями, аби підкорити музичний Олімп або хоч трохи наблизитись до нього, навчатись мистецтву акомпанування здавалося просто безглуздою тратою часу. Скажу чесно, весь перший семестр я пробувала опиратись і не звертати увагу на те, про що мені говорила на уроках Лідія Михайлівна. Але поступово і не зчулась, як на тому ж таки першому курсі конкклас перетворився на другу спеціальність, став улюбленим уроком, на який завжди хотілося йти і до якого завжди намагалося підготуватися якнайкраще.

Викладач-профі, викладач-психолог, викладач-старший друг, Лідія Михайлівна на своїх уроках щедро ділилась секретами майстерності, кожного разу вражаючи своєю ерудицією, знанням репертуару, захоплюючи розкішним володінням інстру-

ментом і, водночас, інтелігентністю найвищого гатунку. Після уроків Лідії Михайлівни щоразу хотілося стати хоч трішки схожою на неї: знати, вміти, розуміти і, що не менш важливо, могли так влучно пояснити іншим.

Її клас – це завжди щиро, доброзичливо, творчо і чесно по відношенню до своєї професії, це панування напрочуд теплої і невимушеної атмосфери на уроках, це повага до кожного студента, без фамільярності і загравання, клас, де навчався неймовірно трудному і водночас прекрасному мистецтву – бути другим на сцені, бути тим, хто допомагає солісту розкрити свій талант.

Я щиро вдячна долі за те, що моїм провідником у світі мистецтва акомпанементу стала саме Лідія Михайлівна. Завдяки її професіоналізму, любові до своєї справи, вірі в нас, студентів, я вже двадцять років працюю концертмейстером, дедалі більше переконуючись у тому, що мені надзвичайно пощастило, що на професійний шлях мене вивів справжній Вчитель, наша дорога Лідія Михайлівна Ніколаєва!»

Студенти під керівництвом Л. Ніколаєвої готують різноманітні концерти камерно-інструментальної та камерно-вокальної музики разом із партнерами-ілюстраторами кафедри концертмейстерства: Неонілою Козятинською (сопрано), Ніною Руденко (сопрано), Олегом Чібісовим (баритон). З особливою теплотою Олег Чібісов згадує спільну співтворчість з Лідією Михайлівною у 1990–1997 роках: «Вперше я зустрівся з Лідією Ніколаєвою, коли вона була ще студенткою ЛДК імені М. В. Лисенка. То була золота доба педагогічних досягнень, коли з лав закладу виходили відомі в усьому світі музиканти, іменами яких пишалася Україна. З самого початку Лідія була закохана у професію піаніста-концертмейстера, що допомогло їй стати професіоналом високого рангу, а невдовзі й успішним педагогом концкласу. Тому не дивно, що Л. Ніколаєва стала професором кафедри концертмейстерства Національної музичної Академії імені М. В. Лисенка. Висока освіченість, глибоке знання музичного та літературного матеріалу, любов до української музичної культури завжди вирізняло прекрасного спеціаліста, чарівну жінку, дійсно музиканта-інтелектуала Л. Ніколаєву з-поміж інших. В день ювілею вітаю Вас, Лідіо! Нехай Бог завжди береже Вас і допомагає у тій прекрасній справі, якій Ви себе присвятили. Нехай завжди живе МУЗИКА!»

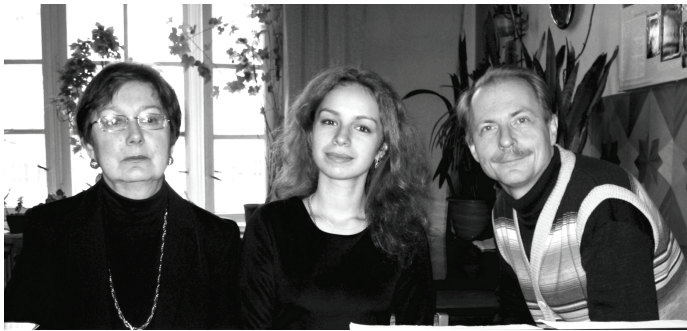
У 1992 р. вперше в Україні відбувся концерт за участю студентів Л. М. Ніколаєвої та студентів камерного співу класу професора М. О. Логойди, присвячений вокальній творчості Ф. Якименка.

Цікаві концертні програми з камерних творів Ф. Пуленка звучали у 1989 році, С. Прокоф'єва – у 1991 р. Силами студентів та асистентів-стажистів класу спільно зі студентами класу камерного співу професорів Л. Божко, М. Логойди, М. Жишківич було підготовано тематичні концерти «Музичні картини Іспанії» (1995, 2003), «Вокальна лірика Сергія Рахманінова» (1998, 2004), «Вокальна лірика на тексти Тараса Шевченка» (1999), «Циганські мотиви у творчості композиторів-романтиків» (1999), «Світ музики Кароля Шимановського» (2002), «Австро-німецька романтична музика» (2002), «Вокальна лірика Ф. Шопена» (2006), «Концерт із творів К. Дебюссі» (2008), «Голос серця» (до 90-річчя від дня народження І. Маланюк) (2009) та «Музичний салон: від класики до джазу» (зі студентами класу професора Т. Шуп'яної, 2009).

У 1998 році відбувся концерт за участі студентки О. Ткаченко та В. Чібісова (бас-баритон) «Вокальний цикл Д. Кабалевського Десять сонетів В. Шекспіра». У 2010 році було підготовано цикл концертів зі студенткою класу А. Кравченко і Л. Нікітчук (мецо-сопрано), зокрема цикл В. Птушкіна «Полночные песни» на слова А. Ахматової та диптих Є. Петрова на слова Б.-І. Антонича «Наша дума, наша пісня»; зі студентом О. Пуховим та Н. Юречко (сопрано) – вокальну лірику Р. Штрауса; у 2018 році з С. Шаміною та солістами В. Носан та Лі Ке концерт під назвою «VIVA OPERA».

З успіхом відбулися концерти до ювілею Т. Шевченка (2014), «Нічні та вечірні образи чарівні» (2015); у рамках музичних фестивалів «Мистецтво піаніста-концертмейстера»: «Музична мозаїка» (2018); «...Й життя, і сльози, і любов» (2019); «Музичні образи весни» (2020) та «Музичні меридіани» (2021).

У творчій співпраці з ілюстраторами В. Чібісовим, М. Крижанівським, Ю. Ковальською, Лідія Михайлівна з успіхом готує нові творчі програми та концертні виступи.

Л. Ніколаєва, Ю. Столярець, В. Чібісов, 2018

Слова глибокої пошани до довголітнього партнера у педагогічно-творчому процесі лунають від В. Чібісова (старшого викладача кафедри сольного співу, соліста Львівської національної опери, концертмейстера-ілюстратора кафедри концертмейстерства з 1991 р.): «За майже 30 років роботи концертмейстером-ілюстратором на кафедрі концертмейстерства ЛНМА мені довелося співпрацювати практично зі всіма її педагогами. Усі ці люди – непересічні цікаві особистості і висококласні професіонали, кожна зі своїм неповторним людським і педагогічним «стилем». Проте найбільш змістовною була і є співпраця зі старшим поколінням викладачів, зокрема із шановною ювіляркою, професором Л. М. Ніколаєвою. Завдяки своїй глибокій ерудиції (не тільки музичній) та колосальному практичному досвіду ці спеціалісти є наставниками і багато в чому взірцями не тільки для своїх студентів, але й для мене.

Хочеться підкреслити дві характерні риси викладацького «почерку» Лідії Михайлівни, які, на мій погляд, особливо їй притаманні. Це, насамперед, повна, беззастережна самовіддача на уроці та незмінна витримка і доброзичливість. Працюючи з нею, я не раз думав про певну спорідненість акторської і викладацької професії. Ці спеціальності повинні залишати поза роботою усі свої проблеми,

негаразди, турботи і повністю зосереджуватися на спілкуванні з учнем або глядачем. Лідія Михайлівна у найвищому ступені професіонал, взірцево це робить, віддаючи себе служінню професії.

Хочеться з вдячністю побажати їй міцності духу і насаги для подальшої плідної роботи».

Література про Л. М. Ніколаєву

1. Кафедра концертмейстерства. Львівська Національна Музична Академія.
URL: <http://conservatory.lviv.ua/kafedry/kafedra-kontsertmeisterstva>
2. Молчанова Т. Галицька концертмейстерська школа : енциклопедичний довідник. Львів, 2014.
3. Молчанова Т. О. Пианисты-аккомпаниаторы, концертмейстеры, артисты камерного и фортепианного ансамбля : энциклопедия. Львов: Сполом, 2015.
4. Сторінки історії Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка / ред. кол.: Пилатюк І., Камінський В. та ін. Львів: Сполом, 2008.

Публікації Л. М. Ніколаєвої

1. Основи науково-дослідницької роботи : навч. посібник для студ. ВНЗ. Львів: Сполом, 2003. 172 с.
2. Перетворення романтичних традицій у камерно-інструментальній творчості Л. М. Ревуцького. Культурологічні проблеми української музики. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 16. Київ, 2002. С. 303–318.
3. «Вірш з музикою» як жанровий різновид камерно-вокального твору в теоретичному та виконавському аспектах. Теоретичні та практичні питання культурології. *Українське музикознавство на зламі століть*. Вип. 9. Мелітополь, 2002. С. 361–380.
4. Вокально-фортепіанні поеми В. Барвінського. *Василь Барвінський в контексті європейської музичної культури*. Тернопіль: Астон, 2003. С. 63–74.
5. Концертмейстерсько-аккомпаніаторська діяльність українських музикантів у системі національної культури. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. Вип. 5. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2004. С. 65–70.
6. Шляхи вдосконалення підготовки піаністів-концертмейстерів у вищих навчальних музичних закладах. Вип. 35. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. К., 2004. С. 237–244.
7. Вокальні твори В. Барвінського в контексті національної та європейської культури. *Musica Galiciana*. Т. IX. Rzeszow, 2005. S. 126–134.
8. Концертмейстерська діяльність піаністів Галичини (перша половина XX ст.). *Концертмейстерська діяльність: історія, теорія, практика* / Ред.-упор. Л. Ніколаєва. Львів: Сполом, 2005. С. 21–34.
9. Особливості перетворення фольклору в камерно-інструментальній творчості Миколи Колесси. *Родина Колессів у духовному та культурному житті України кінця XIX–XX століття (з нагоди 130-річчя від дня народження академіка Філарета Колесси та 100-річчя від дня народження академіка Миколи Колесси)* : зб. наукових праць та матеріалів. Львів, 2005. С. 312–320.
10. Виконавські аспекти стилістики камерно-інструментальних та вокальних творів Миколи Колесси. *Musika Humana* : зб. статей. Ч. 2. Львів, 2005. С. 218–227.
11. Значення діяльності вокально-фортепіанних ансамблів для розвитку української музичної культури в Галичині (20–30 рр. XX ст.). *Духовна культура як домінанта українського*

- життєтворення : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 22–23 грудня 2005 р. К.: ДАККіМ, 2005. Ч. 1. С. 85–89.
12. Зв'язки з національними традиціями у вокально-фортепіанних дуетах Олександра Козаренка. *Українська культура в контексті глобалізаційних процесів*. К.: НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2005. С. 260–270.
 13. Штрихи до творчого портрета митця (Б. Дрималик). *Митці Львівщини*. Львів, 2006. С. 42–46.
 14. Піаністи-концертмейстери Галичини в культуротворчих процесах I половини XX століття. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 55. *Маловідомі та забуті сторінки музичної історії України* : зб. статей. К., 2006. С. 35–50.
 15. Камерна вокально-інструментальна музика в аспекті проблем термінології. *Проблеми української термінології*. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2006. № 559. С. 255–259.
 16. Lieder Моцарта: від тексту до твору. *Музичний світ Моцарта: шляхи досягнення* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присв. 250-річчю від дня народження В. А. Моцарта. Харків: ХДАК, 2006. С. 74–76.
 17. Європейська сонатна модель у фортепіанній творчості композиторів Галичини. *Україна - Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур* : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., Київ, 25–26 трав. 2006 р. Ч. 2. К.: ДАКККіМ, 2006. С. 146–149.
 18. Lieder Моцарта в контексті виконавських проблем. *Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського*. Вип. 69: *Виконавське музикознавство*. Кн. 13. К., 2007. С. 68–77.
 19. Українська музика в репертуарі Соломії Крушельницької. *Соломія Крушельницька та світовий музичний простір* : зб. статей / ред.-упор. О. Смоляк. Тернопіль: Астон, 2007. С. 37–45.
 20. Твори Богдани Фільц для голосу і фортепіано (образний світ і стильові особливості). *Молодь і ринок*. № 2. Дрогобич, 2008. С. 15–20.
 21. Діяльність українських музикантів на вісі «Харків – Львів». *Харків у контексті світової музичної культури: події та люди* : матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції. Харків: ХДАК, 2008. С. 121–122.
 22. До проблеми жанрового визначення творів для голосу з фортепіано. *Музична україністика: сучасний вимір* : зб. наук. ст. Вип. 2. / ред.-упор. М. Ржевська. К.; Івано-Франківськ: Видавець Третяк І., 2008. С. 83–92.
 23. Вокальна франкіана у культурному просторі України. *Науковий вісник музею Івана Франка у Львові*. Вип. 8. Львів, 2008. С. 163–171.
 24. «Пісня пісень» Василя Барвінського у дзеркалі питань теорії та виконавства. *Молодь і ринок*. № 3. 2009. С. 59–64.
 25. Гармонія таланту [до 60-річчя І. Кушплера]. *Митці Львівщини: календар знаменних дат на 2009 рік*. Львів, 2009. С. 15–20.
 26. Богдан Дрималик – яскрава постать у музичній культурі Галичини першої половини XX ст. *Музична україністика: сучасний вимір*. Вип. 4. К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2009. С. 103–108.
 27. Ансамблева діяльність піаністів Львова. *Записки НТШ*. Т. ССLYIII : Праці музикознавчої комісії. Львів, 2009. С. 135–157.
 28. Вокальна музика у наукових зацікавленнях Станіслава Людкевича. *Syntagma musicum* : зб. наук. статей та спогадів на пошану Стефанії Павлишин. Львів : Сполом, 2010. С. 93–101.

29. Внесок піаністів-концертмейстерів у розвиток вокального мистецтва Львова. *Наукові збірки ЛНМА ім. М. В. Лисенка*. Вип. 24. Вокальне мистецтво: історія та сучасність. Кн. 2. Львів: Сполом 2010. С. 37–48.
30. «Природна мелодико-гармонічна інвенція й виразовість» (вокально-фортепіанні дуети Богдани Фільц). *Музична україністика: сучасний вимір* : зб. наук. статей на пошану Богдани Фільц / Ред.-упор. В. Кузик. Вип. 5. К.: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2010. С. 55–62.
31. Елементи стилю модерн (сецесії) у вокально-фортепіанних дуетах Нестора Нижанківського. *Українське мистецтвознавство* : зб. наук. праць. Вип. 10. К., 2010. С. 53–56.
32. Солоспіви Анатолія Кос-Анатольського як феномен української камерно-вокальної музики. *Студії мистецтвознавчі*. № 1(29). К.: ІМФЕ НАН України, 2010. С. 28–34.
33. Поетичні тексти у стильовому полі індивідуальних композиторських інтерпретацій (на прикладі камерно-вокальної франкіани). *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського*. Вип. 95. *Проблеми музичної інтерпретації*. К., 2011. С. 71–81.
34. Пісня пісень Василя Барвінського у дзеркалі питань теорії та виконавства. *Василь Барвінський і сучасна українська музична культура* : зб. наук. праць. Дрогобич: Просвіта, 2012. С. 216–226.
35. Вокальна творчість Ф. Шопена і питання виконавського музикознавства. *Українське музикознавство* : наук.-метод. зб. Вип. 42. Київ, 2016. С. 251–266.
36. Функції слова у камерно-вокальному творі та їх реалізація піаністом-концертмейстером. *Фах піаніста-концертмейстера в системі культури та освіти* : зб. статей / ред.упор. Т. Молчанова. Львів: Видавець Тетюк Т., 2018. С. 46–55.
37. Прелюдія. *Українська музична енциклопедія*. Т. 5. К., 2017.
38. Пролог. *Українська музична енциклопедія*. Т. 5. К., 2017.
39. Вокальна творчість Ф. Шопена і питання виконавського музикознавства. *Українське музикознавство*. Вип. 42. К., 2016. С. 251–266.
40. Функції слова у камерно-вокальному творі та їх реалізація піаністом-концертмейстером. *Фах піаніста-концертмейстера в системі культури та освіти*. Львів, 2018. С. 46–54.

